

JAGNA POGAČNIK

Uz *Lisicu* Ivica Buljana, sasvim osobno i pomalo putopisno

DUBRAVKA UGREŠIĆ: *Lisica*

Redatelj: IVICA BULJAN

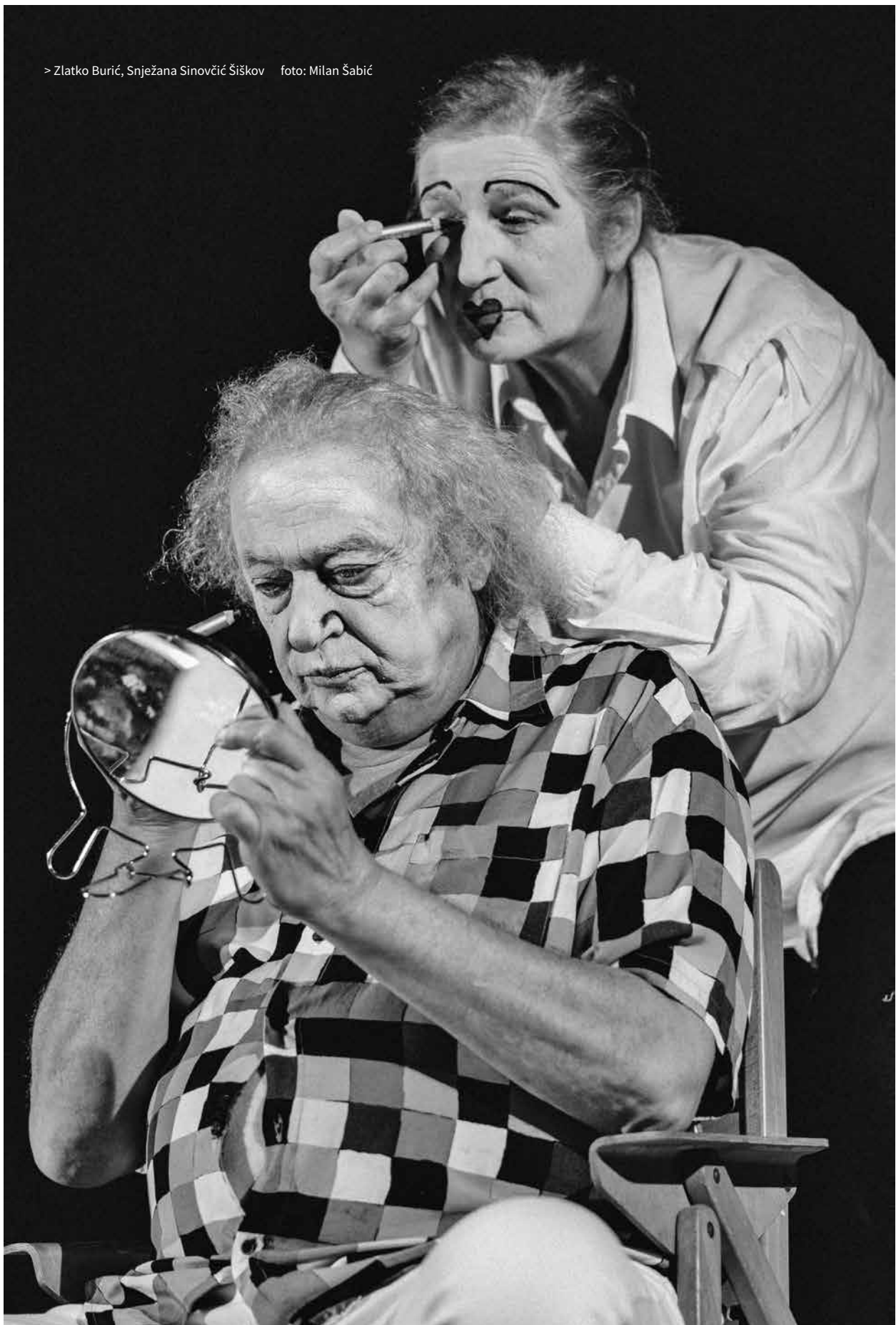
Splitsko ljeto (Vila Dalmacija)

Premijera: 31. srpnja 2025.

Krenuli smo s otoka podnevnim trajektom. Vožnja do Splita traje manje od sat vremena i ponekad mi se to čini prekratkim, ponekad predugim, ovisi o tome odlazimo li ili dolazimo. Ovaj put odlazimo da bismo se već sutra vratili, što me čini prilično ležernom, ne trebam se još opraštati s otočnim vizurama. Prije nekoliko dana dopisivala sam se s K. i pitala je hoće li sa svojega, malo udaljenijeg otoka otići pogledati *Lisicu*. K. je jedna od kompetentnijih poznavateljica i čitateljica opusa Dubravke Ugrešić. Odgovorila je da se malo boji kako će sve to skupa ispasti i neka ja pogledam prva, pa da joj kažem treba li uložiti taj trud. Odlasci i pomaci s otoka uvijek su neki trud. Rekla sam - i ja se bojim, možda točnije, jako sam skeptična, *Lisica* mi se čini neprikazivom, bojim se da će se opirati i

pobjeći, a umorna sam od predstava rađenih prema predlošcima knjiga koje mi znače puno, pa me puno i razočaraju. Završile smo dopisivanje, sjedila sam uz more, bila je jedna od najvreljih noći ovoga ljeta kad bi trebalo samo sjediti i ne raditi ništa. Ipak sam kliknula na stranicu na kojoj su se prodavale karte za predstave Splitskog ljeta, za *Lisicu* u režiji Ivica Buljana. Kažem prodavale, a ne prodaju - to je rezultat naknadne pameti - jer na stranici više nije bilo nijedne karte. Ništa još nismo znali, nije još bila premijera, pomislila sam, neka mi oprost i Ivica - ove su karte vjerojatno prodane zbog Dubravke. Uz tu je spoznaju, čak i ako je iluzija, bilo lakše podnijeti vrelinu. Shvatila sam i to da uz sav moj strah i skepsu, moram pogledati tu *Lisicu*.

> Zlatko Burić, Snježana Sinovčić Šiškov foto: Milan Šabić

I evo nas na trajektu, što znači da sam karte uspjela nabaviti, još malo i uplovit ćemo u splitsku luku. Zove me prijateljica I., ispričava se što se nećemo moći naći na kavi, mora se brinuti o mami, pita me kako sam uspjela, kaže – cijeli Split, ma znaš ne cijeli nego onaj koji nas zanima, želi na predstvu, nitko nema kartu. Smijem se dok silazim stepenicama s palube prema izlazu. B. vuče kofer na kotačićima do taksija koji će nas odvesti do stana koji smo unajmili, na Mejama, da do Vile Dalmacija možemo pješice. Split me nakon otoka uvijek učini nervoznom, taksist tu situaciju malo olakšava, razgovorljiv je na simpatičan način. Poslijepodne provodimo u očekivanju večeri, iako sam imala u planu okupati se u bazenu u sklopu zgrade ili se spustiti do plaže. Vlasnica apartmana nas je, kad smo stigli, dočekala u improviziranoj recepciji, rekla nam je da se, ako želimo, slobodno poslužimo rakijom dobrodošlice, no meni je do rakije prestalo biti stalo čim sam promotrila interijer. Križevi, krunice, slike Bogorodice, natrpane doslovno jedna na drugu, prava recepcija-kapelica. A onda, teatar prije teatra. B. nosi majicu benda *The Jesus And Mary Chain*. Vlasnica se znatiželjno približi njegovim prsima i uzneseno, sa žarom u očima kaže: „Šta, šta (zaista nije bilo 'ča'!) vam to piše? Jesus (čitaj kako piše, op. a.), pa to je naš Isus, i Marija, divna majica, bravo! Isus i Marija, oni će nas spasiti.“ Mini napad fanatizma – umjesto onog na minibar – prekinula sam naglim uzimanjem ključa. B. je pokušao biti ljubazan i počeo: „To vam je jedna muzička grupa...“, no povukla sam ga prema stepenicama a da nije završio drugi dio rečenice. Ušli smo u apartman i zaključali se. Ideja o bazenu pala je u drugi plan, nasmijala sam se pomislivši kako možda propuštam namakanje u svetoj vodi. Palo mi je na pamet kako sam upravo doživjela intro u *Lisicu*, ili sam to možda ipak pomislila nakon što sam je pogledala.

U međuvremenu, od onda kad sam shvatila da su karte rasprodane do vremena kad smo stigli u Split, vrijeme se promijenilo i

noći su postale prilično hladne za početak kolovoza. Shvatim da to nisam uzela u obzir i nisam ponijela jaknu, srećom – tenisice jesam. Ne brinem se, uvijek se brinem zbog vrućine, a ne zbog hladnoće. Dok smo pješčili prema Vili Dalmacija, putem kojim su me prije koju godinu vodili N. i P. koji su ovoga ljeta odlučili preskočiti Split i zaputiti se u Istru, shvatimo da smo žedni, a nismo ponijeli vodu. Znam da u blizini Vile Dalmacije nema kafića da bi se zastalo, ali to za sada prešutim B. Stižemo do ulaza. Primjetivši kako gotovo svi u ruci drže bočice vode, samo se pogledamo. Skupljaju se ljudi, publika, iako nas još ne puštaju unutra. Užasno sam cinična u komentarima, znam, ali ipak prokomentiram kako se osjećam kao da nisam u Splitu ljeti, svi su nekako decentni i nekako tihi, pogledavamo jedni druge i smješamo se kao da smo na nekom tajnom i važnom zadatku, kao da smo neka upravo oformljena zajednica. Od tih sam misli još žednija, strašno je što 2025. ulazim na predstvu prema romanu Dubravke Ugrešić i osjećam kako svi oko mene zadovoljno i stidljivo kimaju jedni drugima kao da smo pred vratima nečeg vrlo subverzivnog. Možda i jesmo, nije prošlo ni mjesec dana od Hipodroma, zgroženost još nismo uspjeli do kraja racionalizirati, afektivno još uvijek prevladava. Puštaju nas unutra, stojimo u redu i bacim još jedan pogled na mobitel, imam desetak poruka i sve imaju isti sadržaj – javi dojmove čim završi.

*

Hodamo stazom Vile Dalmacije prema improviziranom gledalištu; na livadi su, osim stolica, i klupe, koje su očito dodali zbog interesa publike. Prolazimo pokraj ekspanata u izložbenim kutijama; prolazimo stazom na kojoj treba skupiti detalje koji će nam sigurno trebati poslije. Gleda nas preparirana lisica, predmeti, mislim šah, naočale lenonice, djetelina s četiri lista, *Majstor i Margarita*... Nakon nekoliko minuta, kad smo se smjestili, pedesetak nas, lagano počinje. Glumci

> Snježana Sinovčić Šiškov foto: Milan Šabić

ne ulaze na scenu, djeluje kao da su oduvijek tu i da smo im samo došli u posjet. Ambijent je predivan u jednostavnosti, arkadijski, istovremeno nekako postapokaliptičan, ili ja to samo učitavam značenja, nisam nikad bila u tom dijelu Titove vile. Tada još ne znam da će cijelo vrijeme iznad slijetati i polijetati avioni, podsjećajući nas da je početak kolovoza, turisti su u tranzitu, čekaju da se domognu svoje skupo plaćene recepcije-kapelice. Tada još ne znam ni da je u samoj Vili Dalmacija svadba; kad saznam, bit će to putem glasa pjevačice i prislušivanja razgovora dviju starijih gospođa koje kažu da je tamo pir i da pjeva kraljica keša, kume, keša. Zapravo sjajno, nije se mogao izrežirati bolji kontekst onoga što gledamo, to kao da postaje integralnim dijelom predstave, da se ne opustimo, da znamo gdje živimo. Dubravka je itekako znala gdje živi(mo) i gdje više ne živi(mo). Tu je i mačka koja se instinktivno pojavljuje u nevjerojatno pravim trenucima, kao da postupa prema uputama redatelja. Nešto

kasnije ću pomisliti kako je mačka ovdje jedina za koju se čini da glumi mačku u predstavi, onako kako ju je uputio redatelj, dok se za glumce to ne može reći, oni ne glume, oni ovdje žive. Ivica Buljan uz predstavu je izjavio i da njezin odnos prema knjizi shvaća kao izvedbeni refleksi. Sve je ovdje izvedbeni refleksi, shvatila sam odmah. Važno je imati prave reflekse.

Roman *Lisica* ima šest dijelova, naoko nepovezanih – biografije disidenata, putopisi, ljubavne priče, autobiografski fragmenti, traktat, folklorno-mitološki dijelovi, no sve se to spaja u točki o neuhvatljivom piscu koji postaje prezren i prognan, jer je lisica, i pitanju kako nastaju priče. Buljan se, radeći na predstavi, pita i kako nastaju predstave. Prvi dio nastaje prema predlošku trećeg dijela romana; dvoje emotivno krhkih i ranjivih ljudi, autorica i deminer Bojan, pronalaze se/prepoznaju u kući na imanju Kuruzovac, gdje je on isprva nepozvan gost, ona vlasnica

> Zlatko Burić, Snježana Sinovčić Šiškov foto: Milan Šabić

koja nije načisto s time treba li tu ostati/vratiti se. Postapokaliptični pejzaž, kao negdje s kraja svijeta, metafora je njihove krhkosti i ranjivosti, autsajderske pozicije, njihove intime koju lagano grade nakon što im se sve već dogodilo. Dvoje nevjerojatnih glumaca, Snježana Sinovčić Šiškov i Zlatko Burić, ispred kamene kuće razgovaraju, šute, jedu, umivaju se, voze automobilom, otvaraju prostor memorije, izvlače iz zaborava, zavole se, okruženi minskim poljima u kojima će naposljetku njihova nježna i meka ljubav i završiti. Minska polja nisu prošlost, sadašnjost su i budućnost; unatoč tome, sve je u ovom dijelu suptilno i nježno. Snježana i Kićo nisu likovi, ne izgovaraju rečenice, stvaraju ih, i kad šute, oni govore, preživljavaju. Dijalozi su škrti, ekspresija njihovih tijela i lica uvjerljiva, scene intime senzua-

alne i prirodne. Bojan je bivši sudac čiju su sudačku karijeru pojele devedesete jer nije pristao biti dio krda, sada je deminer izgubljenih iluzija da je ikada moguće ukloniti sve mine, jer i nije. Ona je vlasnica kuće u koju se on uselio, u dvojbama može li ta naslijeđena kuća nakratko biti dom. Kuruzovac jest metafora doma, otok oko kojega su mine stvarnosti. Taj je dio predstave divan i dirljiv, nježan i mek, ulazak u intimni prostor dvoje ljudi, koji je ujedno i politički, ali nigdje to ne prenaglašava. Umivanje u lavoru ili sušenje rublja, rituali običnosti, mjesta su otpora onome okolo, stvaranje topline i nade u svijetu koji je sve suprotno od toga. Sve granice između glumca i lika su izbrisane, pa i one između glumaca i publike, u tim maestralnim glumačkim izvedbama za koje se čini da su nastale s nevjerojatnom lakoćom, a

zapravo su nastale nevjerojatnim talentom i iskustvom, izvedbama u kojima se osjećaju sloboda i otpor, ali prije svega ljudskost i toliko nježnosti koliko je teško zamisliti, pa i podnijeti bez emotivnog angažmana koji ostaje nakon pogledane predstave.

Kad ustanemo, nakon prvog dijela, i krenemo u grupi prema drugoj, nedalekoj lokaciji, za autom kojim su se odvezli glumci, osvijestim da mi je hladno i da se nemam čime zagrnuti. Ne radim od toga problem, sekundarno mi je to, više razmišljam gdje ću stati kad su mine svuda oko nas. Nisu li? „Svijet je minsko polje, i nema drugog doma do tog“, sjetim se. U drugom dijelu, onom koji proizlazi iz prvog dijela romana, gledamo performans, glumci izgovaraju esej o ruskom avangardistu Borisu Pilnjaku, obraćajući se gledateljima koji sada zaista imaju ulogu gledatelja, a ne voajera i prislušivača intimnog svijeta dvoje ljudi. Pilnjakova „Priča o tome kako nastaju priče“, priča je o priči japanskog pisca Tagakija u kojoj piše o svojoj supruzi doseljenici iz Rusije koja postaje predmetom promatranja i opisivanja svojega supruga, premda to ne zna jer ne razumije japanski. Tko je tu i je li lisica – pisac koji se koristi svakodnevicom svoje žene kao literarnom građom, Pilnjak koji piše priču o priči, Ugrešić koja piše priču o priči o priči, redatelj koji odabire taj dio romana, mi koji gledamo? U tom umrežavanju aktivno preispitujemo ono što bismo željeli znati – kako nastaje priča.

Traktat o avangardi naizgled čini rez u predstavi, iako se zapravo ne radi o rezu, više o putu koji vodi prema okviru, o fusnoti koju treba čuti na sredini, a ne na kraju. Vlast ne voli umjetnike, vlast ne voli heretike i sanjare. Bijela boja kojom će potom glumci namazati lice, transformirajući se u klaunove, zazvavši avangardu, dadaizam, brechtovski teatar i Kuglu glumište (za koje sam bila premlada da bih ga pratila u realnom vremenu), nagna me da dodirnem svoje lice i provjeravam koliko je hladno; uhvatim se kako pokretima imitiram one na sceni. Kao da se igram, jer taj dio i

jest posveta ludizmu, zvučni kaos, izvikivanje zvučnih riječi, spoj jake vizualnosti, ritma, ali i političkih poruka. Glumci taj ritam besprijeekorno stvaraju i prate.

Lisica Dubravke Ugrešić je hibridni roman, a Buljanova predstava nije samo hibridna drama, bila bi to prejednostavna oznaka za nju; ona je supostojanje govora i čitanja i *cabareta* i melodrame, sumorne realnosti devedesetih i avangarde, intimnog i javnog. Ugrešić je sklona poetici parodije – žanrova, književnosti, kulture, nacije i čvrstih identiteta. Predstava ne hvata taj ton i to je dobro, on se ovdje naknadno učitava, kroz svijest gledatelja nakon što ponovo prođu pokraj izložaka u staklenoj vitrini, dok izlaze. Stvarnost i ideologija tu su čak eksplicitnije u izvanjskom, zvuku aviona i svadbene zabave u vili, dok u samoj predstavi postoje u suptilnom pokretu ili riječi, nigdje kao parola, čak ni kad glumci izgovaraju svoje sjajne monologe na kraju. Otvaraju prostor memorije gledatelja ništa ne prikazujući, pokazujući, upućujući, nego jednostavno – kazujući; to nije uprizorenje kao nekakva statična, konačna kategorija, sve je tu fluidno, kao i naši identiteti. Ugrešićkin roman, znamo, opire se tome da bude roman, Buljanova predstava tome da je predstava. Cijeli autorski tim to itekako ima na umu, glazba Luke Barbića i Saše Antića ne ilustrira i ne ističe, kostimi i scenografija Ane Savić-Gecan također. Lisica je lajtmotiv romana, snažna metafora pisca, onoga koji se stalno preobražava, pisca kao *trickstera*, obezvrijeđenog i omrznutog, osobito ako se preobražaj ne događa u smjeru koji bi od njega očekivale političke elite. Lisica je, kao i pisac, izopćenica i disident, a tu je taj lajtmotiv zatvoren u staklenu kupolu i iluzija je da ćemo je i tako izloženu moći napokon definirati, kad se već tome opire u slobodnom, neomeđenom prostoru.

U završnom dijelu sišli smo do mora, stazom koja nije lagana za one koji nisu ponijeli tenisice, do mora koje se zrcalilo u završnim monolozima i sjetnoj harmonici.

Bili smo tu puna tri melankolična sata, promatrajući, kao nomadi koji su pod nogama napokon osjetili komadić zemlje koju mogu nazvati svojom, ali ne dočekavši rasplet, jer raspleta nema i ne može biti. Nisam sigurna bi li se *Lisica* mogla igrati negdje drugdje, u zatvorenom prostoru; potrebno joj je upravo ovo – teška prohodnost staze do mora u koju treba uložiti trud, kao što su teško prohodni i neki fragmenti romana kojem treba znati pristupiti. Ovdje je sve dio predstave; priroda i društvo, more i zrak, mirisi, šljunak i kamen, okolni zvukovi, oni su također mediji kojima se prenosi tekst. Prirodna montaža koja dopunjava onu redateljovu, koja je sama po sebi vrlo hrabra i lucidna, kao što su hrabri glumci kad zastanu usred rečenice, Burić kad proguta neki glas, Snježana dok gleda Burića, kad nastanu te famozne pukotine, spontano, na mjestima koja postaju mjesta podcrtavanja. Dok se istom stazom u obrnutom smjeru, od mora uzbrdo, penjemo prema izlazu, osjećamo tu stazu kao tešku stvarnost, kao povijest koja nikad ne prestaje, čudeći se kako smo potpuno zaboravili na žed i to da nismo ponijeli vodu.

Lisica Dubravke Ugrešić manje je roman, a više naracija o naraciji. I roman i predstava klize među raznim žanrovima kako bi uspostavili nešto novo, mjesta su nadopisivanja. Buljanova *Lisica* performativnom činu zalazi pod kožu, istovremeno se pitajući dokle on može ići. Koliko se nametnutoj povijesti može odgovoriti nenametnutim žanrom, kako upotrijebiti grotesku kad nam se čini da je pregruba za krhkost i ruševine na kojima počivaju identiteti? Zналаčki pročitavši roman Dubravke Ugrešić, Buljan je svoju *Lisicu* zamislio i uspio načiniti takvom da ona iz romana ne proizlazi, maknuvši se od ideje 'predloška', nego supostoji usporodno i ravnopravno s njim. Kao dvije autonomne umjetničke geste koje se spajaju u zajedničkim točkama – propitivanju sudbine umjetnika, identiteta i izgnanstva, u društvu čije elite perpetuiraju podjele od devedesetih do danas. Pisac-lisica je *trickster*,

ali i Buljan je *trickster*, lukavo i spretno prisvaja priču i transponira je u svoju, o ljubavi i domu, povratku i osamljenosti. *Lisica* pita tko i kako priča priču i tko i kako je sluša; preko te zapitanosti je pripovijeda i emitira njezinu snagu. Važno je da je ova predstava igrala baš ovoga ljeta, zaključili smo hodaajući šljunkom prema izlazu, kao da prelazimo nevidljivu granicu za koju ne znamo što dijeli od čega – fikciju od stvarnosti, nametnutu povijest od one koju sami stvaramo, kazalište od stvarnosti?

*

Kad smo se, prolazeći pokraj recepcije-kapelice koja je u međuvremenu utonula u pravi, a ne onaj simbolički mrak, popeli do apartmana, poslala sam poruke onima kojima sam obećala; vrijedi uložiti trud, otisnite se s otoka ili gdje već sada jeste, napisala sam i napokon nešto popila. Ujutro samo osjetili olakšanje što ključ možemo na odlasku ostaviti na stolu i samo zatvoriti vrata. Poslijepodne smo se vratili trajektom na otok. Oko nas gomilali su se oblaci koje smo promatrali još s palube trajekta, oni će vrlo skoro donijeti neveru, možda i nestanak struje. Zato sam žurno uzela *Lisicu* Dubravke Ugrešić s improvizirane police, da bih pronašla ovaj citat: „Tko zna, možda sam tu glupu teatarsku metaforu dovukla poput kakvog mentalnog čička sve do kuće, jer kada smo nakon večere Bojan i ja sjedili na trijemu, meni se učinilo da ne 'sjedim u životu' ('Sjedim u životu kao u kinu', rekao je jedan moj znanac), nego na pozornici, da je moje gledalište posve prazno, da je netko isključio ton i svjetlo i svaku mogućnost komunikacije sa svijetom.“

Kad smo nakon večere B. i ja sjedili na terasi gledajući munje i slušajući gromove u daljini, prije nego što su se preobrazili u jednu od žešćih otočnih oluja koje pamtim, i meni se činilo da ne sjedim u životu, previše je mentalnih čičaka i teatarskih metafora koje su se sa mnom vratile na otok.